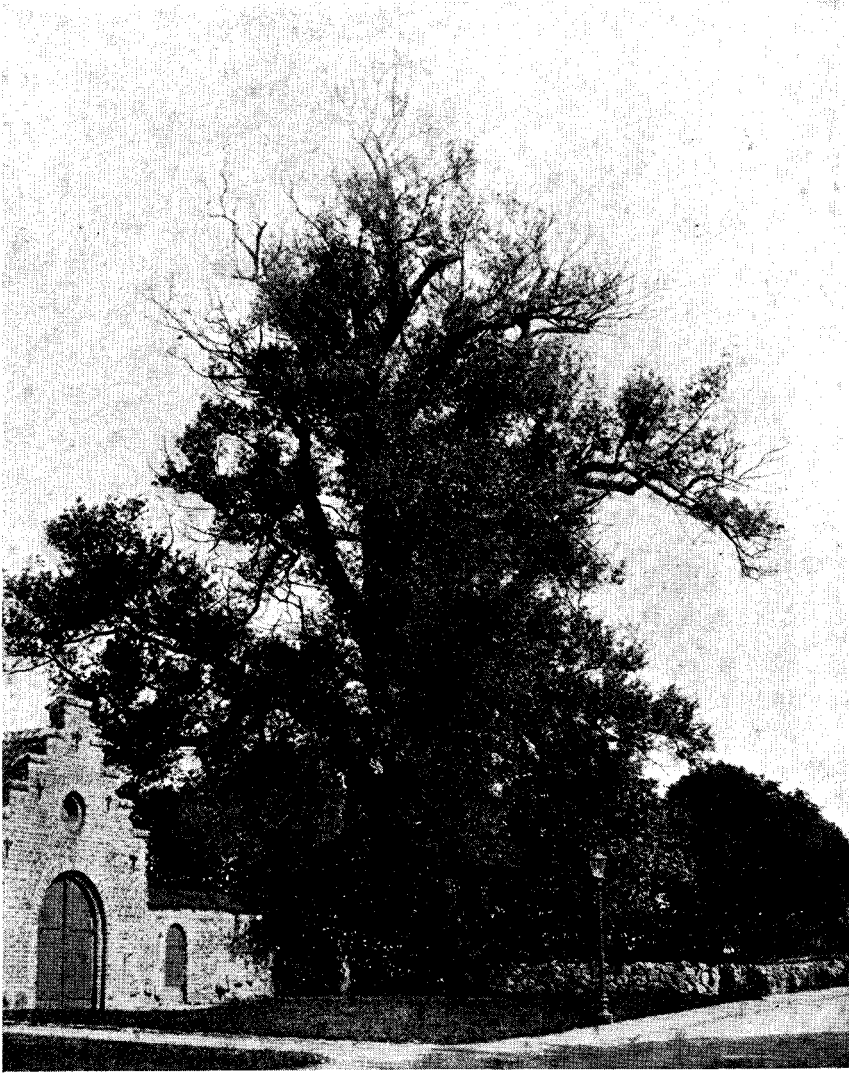

»STOREPIL« PÅ HERLUFSHOLM
EN BERØMT SORTPOPPEL, POPULUS NIGRA L.
Af P. C. FLORIAN-LARSEN og JOHAN LANGE

Den 20. januar 1954 faldt den berømte SortpoppeL på Herlufsholm for stormen. Dermed endte levnedsløbet af et træ, der mere end nogen anden plante i Danmark i løbet af de sidste 200 år er blevet fulgt med interesse og betragtet med beundring. Alle herlovianere og talrige Herlufsholm-besøgende kendte »Storepil« og knyttede træet og skolen intimt sammen til en uadskillelig enhed, og når dertil kommer træets enestående dimensioner og store (dog ofte overdrevne) alder, forstås det, hvorfor der mellem år og dag er talt og skrevet så meget i aviser og blade om det. Da *Populus nigra* ikke er noget helt almindeligt plantet træ i Danmark, skal det også her i D.D.Å. vises opmærksomhed.

Nogen samlet opgørelse over Sortpopplens forekomst i Danmark findes ikke. Siden omtalen af *Populus nigra* i København i D.D.Å. I, hvor de dengang kendte sjællandske voksesteder for hovedarten berøres kort, er der kun fundet et par enkelte træer på Sjælland (Rørvig og Bregentved), nogle få på Bornholm, nogle enkelte nær Viborg samt nogle på Øland. Det er alle anselige træer, der dog ikke kan måle sig med »Storepil«, som den var i sine velmagtsdage. Dette ærværdige træ overgik i dimensioner alle sine artsfæller her i landet; og da alderen også mentes at være langt ud over det sædvanlige, underkastede arvelighedslaboratoriet træet en cytologisk undersøgelse for om muligt at konstatere en evt. kromosomfordobling, der kunne forklare den kraftige vækst og høje alder. Træet viste sig imidlertid at være ganske normalt i sin kromosombesætning, og dets frodighed må derfor antagelig skyldes gode vækstvilkår, muligvis i forbindelse med en arveligt betinget variation i gunstig retning.

»Storepil«. *Populus nigra* på Herlufsholm. Fot. 1885 af R. Fratz.

Historie.

Det første historiske vidnesbyrd om »Storepil« er en detaille på THURA's tegning af Herlufsholm i *Den danske Vitruvius* (ca. 1749). Træet syner her med en mægtig krone, der efter de perspektiviske mål at dømme skulle være 46 m høj, hvad der dog er en stærk overdrivelse.

Træet er første gang beskrevet af Herlufsholms historiker, prof. H. B. MELCHIOR, der var overlærer på skolen, og som indførte undervisning i fysik og naturhistorie i Danmark. MELCHIOR var en fin og objektiv iagttager af naturfænomener; han beskriver træet således (1822):

»En Mærkelighed ved Skolegaarden kan Forfatteren ikke undlade at omtale; en Mærkelighed, som for Mangen med Stedet ubekjendt maaskee vil synes saare ubetydelig, men som sikkert af flere gamle Herlovianere vilde savnes, hvis den ei fandtes anført: Poppelpilen og Asken er tvende Træer paa Skolegaarden, som enhver Herlovianer fra sin Skolegang af ikke er vant til at betragte uden med den Følelse af Ærefrygt, som Alderdommens Ærværdighed indgyder; og Mindet af mange Ungdomsglæder vil hos de fleste være knyttet til Tanken om disse Træer. Allerede Sagnet gjør dem ærværdige, da det er et almindeligt Ord, at de tilligemed et gammelt Fyrretræ i Discipulhaugen ere plantede af Skolens tre første Disciple – et Sagn, imod hvis Rimelighed der dog kunde være Adskilligt at indvende –; saameget er imidlertid vist, at deres Alder gaaer meget langt tilbage i Fortiden, og at det ei er urimeligt at antage dem for omtrent jevnaldrende med Skolen; Folk i det mindste, som for mere end halvfjerdsindstyve Aar siden have kjendt Herlufsholm, have været enige i, at de efter Anseende begge have samme Størrelse dengang som nu; og Poppelpilen (det er en *populus nigra*) tilkommer uden tvivl Rangen af det største af Træerne i Landet: sine Grene rækker den (efter mathematisk Udmaaling) mere end hundrede Fod op i Luften, og Omkredsen af Stammen er to og tyve Fod dansk Maal. Uagtet sin Alder staaer dette majestætiske Træ endnu i Manddommens fulde Kraft; endnu viser det neppe en udgaaen Green.«

På besøgende gjorde træet et stærkt indtryk. I ANDR. ANDERSEN FELDBORGS beskrivelse af skolen i hans værk "Denmark delineated" fra 1824 optager træet ca. halvdelen af den plads, han giver Herlufsholm; han slutter med at sige:

"This majestic tree is still in full vigour, with scarcely a decayed branch. It was to me a nobler sight than Bonaparte in his coronation robes would have been".

I året 1846 skrev F. C. KREBS (Mindeblade for Herlovianere 1950, s. 23): »Den gamle Kæmpe staaer der end, dog tynd er Bladepragten . . .«, og i vinteren 1851–52 anrettede stormen stor ødelæggelse på dens grene og top, ligesom et senere lynnedslag skadede træet. I 1875 brød stormen en af de 4 hovedgrene af, medens en anden allerede var styrtet, og siden faldt der hvert år større eller mindre grene ned.

Da alle brudstumper af de svære grene fik lov til at blive siddende, opfangede de regnvandet og bragte efterhånden det indre af træet til forrådnelse; nogle af hovedrødderne dræbtes og træet udsattes for et svampeangreb af *Pholiota destruens*, der navnlig angriber Popler i Sydeuropa og gør partier af dem frønnede.

Da der efterhånden opstod stor fare for, at træet skulle gå fuldstændig ud, besluttede skolen i 1900 at restaurere træet. Arbejdet hermed blev ledet af apoteker BAAGØE fra Næstved, der efter forhandling med sagkyndige i København rejste et mægtigt stillads omkring træet i hele dets højde; træet blev beskåret, frønnet ved fjernet, og hulningerne blev fyldt med cement og ler. Skønt grundstammen allerede dengang var hul, håbede man at kunne bevare træet helt, men i 1911 knækkede den sydlige stammegren af, og den træspecialist, der da blev tilkaldt, fandt det nødvendigt også at save den nordlige stammegren af, og siden da, og indtil det faldt i januar 1954, har træet stået som en torso.

Højde og tykkelse.

Der findes en del fortrinlige billeder af træet fra dets storhedsperiode. På en akvarel fra 1826 (gengivet i: Skovkloster – Herlufsholm 1135–1935, s. 45) står træet meget smukt placeret, og dets højde kan med en vis usikkerhed sættes til 108 fod. Af et fotografi fra 1860 (sst. s. 50) kan det med sikkerhed udregnes, at det dengang var 33,4 m = 105 fod højt. I 1892 målttes det til 36,11 m (Bot. Tidsskr. bd. 35, s. 82). Disse to sikre højdemål fra hhv. 1860 og 1892 er begge to taget flere år efter, at det var begyndt at gå tilbage for træet og efter, at den primære top var gået til grunde. Det er derfor sandsynligt, at træet i sin bedste tid (mellem 1824 og 1846) har målt ca. 40 m, et tal der ikke er overgået af noget andet løvtræ her i landet. Stammen vedblev af vokse i omfang; som nævnt af MELCHIOR var den i 1822 22 fod; i 1884 angav prof. C. V. PRYTZ i en beskrivelse, fremlagt på den internationale skovbrugsudstilling i Edinburgh s. å., at stammen nu var 7,63 m i 1,26 m's højde, altså 24½ fod, medens den i 1900 i denne højde målte 25 fod og i 2 m's højde 25½ fod.

Alder.

MELCHIOR anfører, at skolens spiseimester, GEISLER, der knyttedes til Herlufsholm i 1750 og havde kendt skolen en del år i forvejen, og rektor BERNTH, der blev rektor i 1755, samt flere gamle folk alle

var enige om, at træet ikke havde tiltaget i størrelse i deres levetid. Man må derefter antage, at træet ca. 1740 har haft en højde af ca. 100 fod. Hvis man regner med, at det har taget mellem 40 og 55 år for træet at nå denne størrelse, kan man ad delvis historisk vej sætte dets plantningsår eller fremspiringsår til 1685 eller 1700 eller et mellemliggende år og dets alder m. a. o. til mellem 253 og 268 år.

En mere eksakt vej til bestemmelse af træets alder ville en årringstælling være, hvis det blot var muligt at skære en ubrudt skive eller sektor af stammen; men denne var i de nederste 5 meter fyldt ud med cement; højere oppe var veddet begyndt at blive frønnet, og først i 14 meters højde har det været muligt af få en pålidelig skive, hvor årringene kan tælles nogenlunde sikkert. Hvor mange år træet har været om at nå op i denne højde, må man så gætte sig til og derefter lægge dette antal år til årringstallet for at få det endelige alderstal; resultatet er blevet følgende: Da en stiklingformeret afkomsplante i Botan. have – som omtalt nedenfor – på 28 år har opnået en højde på 18 m, kan man formode, at denne plantes første 14 meter er nået i løbet af ca. 20 år. På grund af den særlig frodige vækst og de gunstige vokseforhold som »Storepil« må antages at have haft, kan man snarest sætte 17–20 år som maksimum for opnåelse af de 14 meters højde. På skiven kan tælles 248 eller 250 årringe, nøjagtigere er det ikke muligt på det stedvis let frønnede træ at angive det helt rigtige tal. Det vil sige, at planten har været mellem 265 og 270 år. Året for plantens fremspiring som rodkud eller stikling har altså været 1683 eller 1688 eller et af de mellemliggende år. Tallene afviger altså kun få år fra de ovenfor anførte mere skønsmessigt udregnede tal.

Herkomst.

Der rejser sig endelig det spørgsmål, hvor træet kom fra. Her står vi dog helt på bar bund. Det stammer jo nok fra et rodkud eller en stikling. Men er denne rodkudsplante eller stikling indført fra det sydlige udland eller fra et andet sted i indlandet for at blive plantet i et hjørne af skolegården? Eller er det snarere et rodkud, der er vokset op på stedet fra roden af en forgænger, der før Herlufsholm blev skole, var blevet indført (f. eks. som stikling) af munkene for at blive plantet i et hjørne af klostergården? Skolen Herlufsholm havde jo slet ikke den forbindelse med det sydlige udland som det tidligere kloster, kaldet Skovkloster. Og skikken at plante træer i en skolegård,

hvor børnene let ødelægger de unge planter, stammer måske netop fra steder, hvor skolelegepladsen (som på Herlufsholm) er en tidligere klostergård. Munke tramper nu engang ikke så meget som børn og har da i hvert fald plantet træer. At der har stået et ganske ungt Poppeltræ ved Herlufsholm i skolens stiftelsesår 1565 er altså sandsynligt, og herfra stammer så måske sagnet om, at skolens tre første elever havde plantet »Storepil«.

Efterkommere.

Der findes på Herlufsholm en stiklingeformet afkomsplante af træet og en anden i Botanisk have i København; den sidste står i havens poppelstykke nær ved den nordlige udgang; den er optaget i samlingen i foråret 1926 som stikling fra »Storepil« og har nu en højde på 18 m. Arboretet i Hørsholm har fået nogle stiklinger; tidligere var det skik, siges det, når man var udskrevet fra skolen, at medtage en kvist af »Storepil«; så den mulighed foreligger, at et og andet »Storepil-barn« findes i gamle herlovianeres haver; og på »Storepils« vokseplads skød der i løbet af sommeren 1954 et stort antal rodskud frem fra den gamle rod. Ved udtynding og pleje vil et enkelt skud kunne vokse op til et træ (af 3. generation?), der med årene måske kan opnå samme dimensioner som det gamle træ og blive til lige så stor glæde som dette. Det er den gamle historie om fugl Fønix om igen.

Litteratur.

- MELCHIOR, H. B.: Historiske Efterretninger om Herlufsholm, 1822, s. 401-402.
Herlufsholms Skoles Årsprogram, 1901, s. 69-87.
HASSELAGER, A. K.: Herlufsholm 1865-1915, s. 76-77.
Herlovianeren, 32. årg., 1954, s. 3-5, 12, 14.
PETERSEN, O. G., Træer og Buske, 1916, s. 67.
LANGE, JOHAN: Sortpoppe, *Populus nigra* L. i København, i Dansk Dendrologisk Årsskrift 1950, s. 79.
Botanisk Tidsskrift bd. 35 (1917).